

Tema:

Operacijska pojačala

Nastavni sat predmeta *Osnove elektrotehnike*, siječanj 2016.

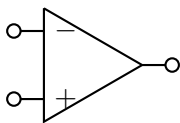
Operacijska pojačala

Operacijsko pojačalo je elektronički sklop s 3 priključka

- sklop s mogućnošću povezivanja izmjeničnog i istosmjernog napona
- Služi za pojačavanje ulaznog napona
- Alternativa je ugraditi određeni broj tranzistora i otpornika, no zbog jednostavnosti i cijene ćemo rađe ugraditi operacijsko pojačalo

OP.1

- [-] Invertirajući ulaz,
napon V_-
- [+] Neinvertirajući ulaz,
napon V_+

Slika prikazuje simbol operacijskog pojačala

OP.2

Vrste operacijskih pojačala

- *Diferencijalno pojačalo*: ulazni otpor i pojačanje jednaki su za oba ulaza
- *Pojačalo s asimetričnim ulazom u neinvertirajućem spoju*: Ulazni otpor sklopa vrlo velik, ulazni signal na izlazu pojačan i nepromijenjene faze
- *Pojačalo s asimetričnim ulazom u invertirajućem spoju*: Ulazni otpor možemo prilagoditi po potrebi; izlazni signal fazno pomaknut za 180°

OP.3

Idealna pojačala

- Beskonačno pojačanje otvorene petlje ($A = \infty$)
- Beskonačni ulazni otpor ($R_i = \infty$)
- Izlazni otpor jednak nuli ($R_o = 0$)
- Naponski pomak na ulazu (offset) jednak nuli
- Gornja granična frekvencija u beskonačnosti ($f_g = \infty$)

U praksi:

- Veliko, ali ne beskonačno pojačanje
- Naponski pomak različit je od nule,
- a gornja granična frekvencija ima konačan iznos

I dalje ih zovemo idealnima s obzirom na relativno male razlike.

OP.4

Rješavanje krugova – metode

Razlog: potreba za računanjem i procjenom pojedinih djelova sklopa

Metode uključuju Kirchoffove zakone, Ohmov zakon, djelitelj napona, Théveninov teorem. . .

Ohmov zakon $I = \frac{U}{R}$

Kirchhoffovi zakoni

Struje: U svakom čvoru zbroj struja koje ulaze = zbroju struja koje izlaze.

Naponi: Unutar zatvorene petlje suma napona je jednaka nuli.

Djelitelj napona: dva napona i dva otpora

$$\frac{U_1}{U_2} = \frac{R_1}{R_2}$$

To povlači sljedeće:

$$\frac{U_1}{R_1} = \frac{U_2}{R_2}$$

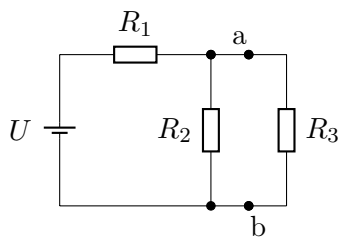
Theveninov teorem (metoda praznog hoda)

Ova metoda omogućava da se odredi struja i pad napona samo na nekom određenom mjestu mreže

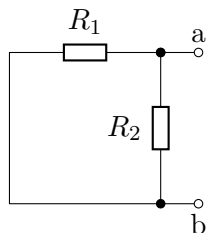
1. Odvojimo od mreže element na kojem računamo napon i struju i na tom mjestu računamo Théveninov napon U_t
2. Na dijelu mreže koji je preostao kratko spojimo naponski izvor i računamo Theveninov otpor R_t
3. Novi nadomjesni izvor ima EMS U_t i unutrašnji otpor R_t .
4. Nadomjesnom otporu i izvoru mreže "vratimo" dio mreže koji smo prije odvojili, struju računamo izravno.

OP.5

Primjer računanja primjenom Théveninovog teorema

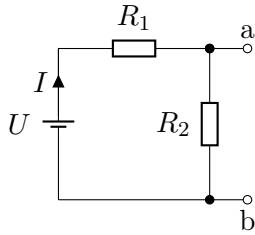
Zadatak: izračunati struju kroz R_3 i pad napona na njemu.

Postupak:

1. na mjestu **a-b** odvojimo otpornik R_3 .
2. Na ostatku mreže, *izvor napona kratko spojimo*, a na izvodima **a-b** računamo *nadomjesni otpor* R_t

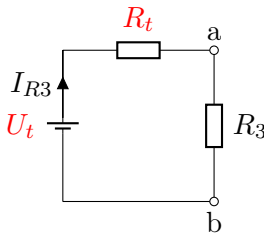
$$\frac{1}{R_t} = \frac{1}{R_1} + \frac{1}{R_2}$$

3. *izvor napona* vratimo na njegovo mjesto, a na izvodima **a-b** računamo *napon praznog hoda* U_t

$$U_{ab} = U_t = IR_2$$

$$I = \frac{U}{R_1 + R_2}$$

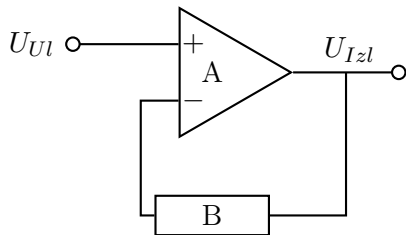
4. Cijelu mrežu s *lijeve strane* točaka **a-b** zamijenimo ranije izračunatim nadomjesnim vrijednostima: nadomjesnim (Théveninovim) naponskim izvorom U_t i nadomjesnim (Théveninovim) otporom R_t . S *desne strane* točaka **a-b** vratimo element koji smo izdvojili u točki 1.

$$I_{R3} = \frac{U_t}{R_3 + R_t}$$

$$U_{R3} = I_{R3}R_3$$

Operacijska pojačala – pojačanje

- Često ulaz povezujemo s izlazom, time ostvarujemo *povratnu vezu*

Ako pojačanje označimo s G , vrijedi:

$$G = \frac{1}{\frac{1}{A} + B}$$

$$G = \frac{A}{1 + AB};$$

$$G \approx \frac{1}{B}, A \gg$$

Povratna veza, općenito:

$$U_{Izl} = (U_{Ul} - B \cdot U_{Izl}) \cdot A$$

$$\frac{U_{Izl}}{U_{Ul}} = \frac{A}{1 + B \cdot A} \approx \frac{1}{B}, A \gg$$

Prijenosna funkcija s povratnom vezom

A – pojačanje direktne grane

B – pojačanje povratne grane

- Kada je $AB < 0 \Rightarrow G > A$, povratna veza je *pozitivna*; nedostaci poput nestabilnosti, oscilacija, smetnji...
- Pri $AB > 0 \Rightarrow G < A$, povratna veza je *negativna*: smanjeno je pojačanje, no povećana stabilnost i imunost na smetnje

OP.8

Primjena

Operacijska pojačala su ekonomičnija i lakša za implementaciju od sklopova s tranzistorima.

Brojne primjene, uz odgovarajuće komponente možemo ih koristiti kao niz korisnih pomagala:

- Audio i video pojačala,
- komparatori napona,
- diferencijalna pojačala,
- diferencijatori i integratori,
- aktivni i elektronički filtri,
- vrlo točni ispravljači,
- naponski i strujni regulatori,
- oscilatori,
- generatori valnih funkcija
- ...

OP.9